

The Evolution and Patterns of Natural Resources and Environmental Management in Thale Noi Fishing Community, Changwat Phatthalung

Sirijit Thungwa¹ Awae Masae² and Yukon Hembanthid³

¹M.Sc.(Agriculture), Associate Professor

E-mail: tsirijit@ratree.psu.ac.th

²Ph.D.(Social Science), Assistant Professor

Department of Agricultural Development, Faculty of Natural Resources,
Prince of Songkla University

³M.Sc.(Agricultural Development), Fisheries Officer

Khuan Khanun Fisheries Office, Department of Fisheries

Abstract

The main objective of this study was to investigate evolutionary patterns of natural resources management in Thale Noi fishing community. Qualitative enquiries were employed in the study. Data were collected by means of reviewing existing literature on history of the area and Rapid Rural Appraisal (RRA). RRA techniques employed included transect walk for mapping, observation, and indepth interview of key informants and elders using semi-structured questionnaire.

Four evolutionary periods were found: (1) prior to 2500 B.E., natural resources were used mainly for subsistence livelihoods, with a state-preserved area of 6,110 rai for preserving aquatic animals; (2) 2500-2515 B.E., the utilization pattern was for semi-subsistence livelihoods and the environment began to degrade; (3) 2516-2530 B.E., the resources utilization pattern appeared in the form of a combination of maximizing benefit from the resources and for commercial purposes; environmental pressures increased and the government began to introduce a conservation approach of resources management (4) 2531 B.E.-present, the community has been affected by severe resources degradation in the earlier period, a integrated management approach has been undertaken as an attempt to preserve the balance of nature.

Keywords: Evolution, fishing community, natural resources and environment management, patterns

วิวัฒนาการและรูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของชุมชนชาวประมงทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง

ศิริจิต ทุงหว่า¹ อะแวน มะแส² ยุคล เหมบัณฑิต³

¹วท.ม. (เกษตรศาสตร์) รองศาสตราจารย์

E-mail: tsirijit@ratree.psu.ac.th

²Ph.D.(Social Science), ผู้ช่วยศาสตราจารย์

ภาควิชาพัฒนาการเกษตร คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

³วท.ม.(พัฒนาการเกษตร), นักวิชาการประมง

สำนักงานประมงอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิวัฒนาการและรูปแบบของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนประมงทะเลน้อย เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ดำเนินการศึกษาจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ และการประเมินชนบทแบบเร่งด่วน (RRA) โดยใช้เทคนิคการเดินสำรวจสภาพพื้นที่และเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสังเกต รวมทั้งสัมภาษณ์ผู้ให้ข่าวสารสำคัญและผู้สูงอายุแบบเจาะลึกโดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

ผลการศึกษาได้แบ่งวิวัฒนาการและรูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนประมงทะเลน้อย เป็น 4 ช่วงเวลาคือ (1) ช่วงก่อน พ.ศ.2500 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนเป็นรูปแบบการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการยังชีพเป็นหลัก รัฐมีมาตรการสงวนพื้นที่จำนวน 6,110 ไร่ เพื่อรักษาพันธุ์สัตว์น้ำ (2) ช่วง พ.ศ.2500-2515 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนเปลี่ยนเป็นรูปแบบการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างอิสระโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทั้งการยังชีพและการค้าควบคู่กัน ทำให้สภาพแวดล้อมบริเวณทะเลน้อยเริ่มเปลี่ยนแปลงไป (3) ช่วง พ.ศ.2516-2530 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนเป็นรูปแบบการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างสูงสุด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการค้าเป็นหลัก สภาพแวดล้อมรอบบริเวณทะเลน้อยเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว รัฐจำเป็นต้องใช้มาตรการอนุรักษ์ เพื่อฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ (4) ช่วง พ.ศ.2531-ปัจจุบัน ชุมชนได้รับผลกระทบจากการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในช่วงที่ผ่านมา จึงมีการใช้รูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติพร้อมๆ กันไปทั้งการสงวน การอนุรักษ์ การพัฒนา และการใช้ประโยชน์ เพื่อฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นอันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในระยะยาว

คำสำคัญ: การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ชุมชนชาวประมง, วิวัฒนาการ, รูปแบบ

บทนำ

ทะเลน้อยเป็นแหล่งน้ำจืดผืนสุดท้ายที่หลงเหลืออยู่ของทะเลสาบสงขลา มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง มีความสัมพันธ์เชิงนิเวศที่เกี่ยวข้องเนื่องสัมพันธ์ดำเนินมาเนิ่นนานจากอดีตถึงปัจจุบันระหว่างท้องน้ำ พืชพรรณ

สัตว์ป่า ผุงปลา นกน้ำ และชุมชน จึงมีบทบาทและมีความสำคัญอย่างมากต่อวิถีการดำรงชีวิตของประชาชนในชุมชนประมงทะเลน้อยและชุมชนหมู่บ้านใกล้เคียง รวมทั้งเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสรรพชีวิตใหญ่น้อย

มากมาย ปัจจุบันความสัมพันธ์เชิงนิเวศน์ที่ก่อให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบบริเวณทะเลน้อยคือ ปัญหาการลดลงของป่าไม้ ปัญหาการลดจำนวนลงของนกน้ำ ปัญหาการลดลงของปริมาณสัตว์น้ำ ปัญหาความเสื่อมโทรมของคุณภาพน้ำ ปัญหาการตื้นเขินของทะเลน้อยและความเสื่อมโทรมของทัศนียภาพ เป็นต้น (บริษัท ซีเอ็มเอส เอ็นจิเนียริงแอนด์แมเนจเมนท์ จำกัด, 2540) ปัญหาต่างๆ ดังกล่าวส่งผลกระทบต่อชุมชนประมงทะเลน้อยและชุมชนใกล้เคียง ทั้งสภาพเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพ ความเป็นอยู่ และสังคม เป็นอย่างมาก

การศึกษาวิวัฒนาการและรูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบริเวณพื้นที่รอบทะเลน้อย เป็นการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจความเป็นมาและสาเหตุของการเปลี่ยนแปลง เพื่อหาแนวทางในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมในการที่จะทำให้ทรัพยากรธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไปคงอยู่ และดำรงไว้ซึ่งสรรพชีวิตต่างๆ ให้สามารถเกื้อหนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนได้ตลอดไป สิ่งสำคัญที่สุดในการฟื้นฟูและรักษาทรัพยากรธรรมชาติบริเวณพื้นที่รอบทะเลน้อยให้กลับมาอุดมสมบูรณ์เหมือนเดิมคือ ประชาชนในชุมชนประมงทะเลน้อยนั่นเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวประมงซึ่งได้พึ่งพาอาศัยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบพื้นที่ทะเลน้อยมาอย่างยาวนาน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาวิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนชาวประมงทะเลน้อย
2. ศึกษารูปแบบของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนชาวประมงทะเลน้อย

วิธีการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสำรวจเขตนิเวศน์ สัมภาษณ์ในพื้นที่ โดยวิธีการประเมินชนบท

แบบเร่งด่วน (Rapid Rural Appraisal: RRA) การสังเกต การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารและข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการตรวจเอกสารทางประวัติศาสตร์ นำข้อมูลมาสร้างแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Questionnaire) ทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ประชากรที่ใช้ศึกษาคือ ผู้ให้ข่าวสารสำคัญ (Key Informants) และผู้สูงอายุในท้องถิ่น (Elders) โดยการสอบถามรายตัวบุคคล รวมทั้งการพูดคุยในลักษณะกลุ่มย่อย เนื้อหาในการสัมภาษณ์เป็นเรื่องการตั้งถิ่นฐาน การประกอบอาชีพ วิวัฒนาการและรูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 4 ช่วงเวลาตามระยะเวลาก่อนการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และตามระยะเวลาการดำเนินงานตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ช่วงเวลาละ 15 ปี วิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลเชิงหน้าที่หรือวัตถุประสงค์ (Functionall) โดยมุ่งอธิบาย (1) วิวัฒนาการสภาพนิเวศน์และการตั้งถิ่นฐาน การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ การประกอบอาชีพ ความสัมพันธ์ระหว่างการผลิตและการตลาด และการแบ่งชนชั้นและความสัมพันธ์กับรัฐ เพื่อทราบถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามแต่ละช่วงระยะเวลา (2) รูปแบบของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนชาวประมงทะเลน้อยตามแต่ละช่วงระยะเวลา

นิยามศัพท์

ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มาอยู่ร่วมกันในพื้นที่หรือในอาณาเขตพื้นที่ทางภูมิศาสตร์หนึ่ง ตามแต่ความเหมาะสมของกลุ่มคนที่จะเลือกทำเลที่ตั้ง ชุมชนต่างๆ ที่กลุ่มคนเลือกเป็นทำเลที่ตั้ง มักจะคำนึงถึงความอุดมสมบูรณ์ทางนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อม เพื่อที่กลุ่มคนเหล่านั้นสามารถประกอบอาชีพและดำรงชีพได้อย่างเหมาะสม (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2536) ชุมชนอาจประกอบด้วยสมาชิกมาติดต่อกันระหว่างกันทางสังคมภายในชุมชน สมาชิกมีความสัมพันธ์ตามสถานภาพและบทบาทที่แตกต่างกันไป มีการติดต่อกันระหว่างกันจึงมีความรักความผูกพันทางอารมณ์ของสมาชิกต่อกันที่อยู่

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การดำเนินการต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งหมายรวมถึงการจัดหา การเก็บรักษา ซ่อมแซม การใช้อย่างประหยัด อีกทั้งการสงวนเพื่อให้สิ่งที่ดำเนินการนั้นสามารถให้ผลผลิตที่ยั่งยืน (Sustainable Yields) เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสามารถเอื้ออำนวยให้มวลมนุษย์มีใช้ตลอดไปโดยไม่ขาดแคลนและไม่มีปัญหาใดๆ (เกษม จันทรแก้ว, 2527)

รูปแบบในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีอยู่ 4 รูปแบบ คือ (สำนักงานนโยบายและแผนมหาดไทย, 2536)

1) การสงวน (Preservation) หมายถึง การธำรงไว้ซึ่งความสมดุลของธรรมชาติ โดยปล่อยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีการเจริญเติบโตและมีความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันตามธรรมชาติทุกประการ โดยมนุษย์ไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวแต่ต้องใด ๆ ทั้งสิ้น

2) การอนุรักษ์ (Conservation) หมายถึง การดูแล ป้องกัน รักษา ซ่อมแซม ปรับปรุง และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมมากที่สุด โดยไม่ทำลายหรือก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

3) การพัฒนา (Development) หมายถึง การปรับปรุง บูรณะ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีสภาพที่ดีขึ้นและสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น พื้นฟูพื้นที่ป่าไม้ที่เสื่อมโทรมให้กลับคืนสภาพและสามารถเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารให้กับท้องถิ่นต่อไป การปลูกป่าชายเลนทดแทนเพื่อฟื้นฟูสภาพป่าชายเลนที่เสื่อมโทรมให้กลับสู่สภาพเดิม การก่อสร้างปะการังเทียมเพื่อฟื้นฟูแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ เป็นต้น

4) การใช้ประโยชน์ (Utilization) หมายถึง การนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์

ทรัพยากรประมง (Fishery Resources) หมายถึง ชลสมบัติที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เป็นประโยชน์กับมนุษย์ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ชลสมบัติดังกล่าวนี้ หมายถึง สัตว์น้ำที่มนุษย์เก็บเกี่ยวขึ้นมาใช้ประโยชน์

ตามพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ.2490 มาตรา4(1) “สัตว์น้ำ” หมายถึง ปลา เต่า กุ้ง ปู แมงดา สัตว์น้ำจำพวกเปลือกคลาน รวมทั้งไขของสัตว์น้ำเหล่านี้ สัตว์น้ำที่เลี้ยงลูกด้วยนม สัตว์น้ำพวกหอยรวมทั้งเปลือกหอย และมุก สัตว์น้ำจำพวกปลิง ฟองน้ำ และสาหร่ายทะเล ทั้งนี้ยังรวมถึงสัตว์น้ำอื่นที่อาศัยอยู่ในน้ำ และพันธุ์ไม้น้ำอื่น ๆ ตามที่ได้มีพระราชกฤษฎีการะบุชื่อ (วิทย์ ธาร-ชลาณุกิจ, 2527) ทรัพยากรประมงมีคุณสมบัติของการเป็นทรัพย์สินร่วม (Common Property Resource) เป็นทรัพยากรที่เป็นสาธารณะ ทุกคนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ ถ้าไม่มีการจำกัดการเข้าไปใช้ประโยชน์ ทรัพยากรก็จะมีแนวโน้มที่จะถูกใช้จนเกินขนาด และส่งผลให้เสื่อมโทรมในที่สุด

ผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปของชุมชนประมงทะเลน้อย

ชุมชนประมงทะเลน้อยตั้งอยู่ในพื้นที่อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ห่างจากที่ว่าการอำเภอควนขนุน ประมาณ 15 กิโลเมตร อาณาเขตของชุมชนประมงทะเลน้อยครอบคลุมพื้นที่สองตำบล คือ พื้นที่ตำบลทะเลน้อย ครอบคลุมพื้นที่จำนวน 5 หมู่บ้านจากพื้นที่ทั้งหมด 7 หมู่บ้าน และบางส่วนของพื้นที่ตำบลพนางตุง จำนวน 2 หมู่บ้านจากพื้นที่ทั้งหมด 12 หมู่บ้าน เดิมพื้นที่ของชุมชนประมงทะเลน้อยเป็นพื้นที่ในตำบลเดียวกัน เมื่อจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นจึงได้แบ่งแยกการปกครองออกเป็นสองตำบลเพื่อความสะดวกในการบริหารงานราชการแผ่นดิน ปัจจุบันประชากรของชุมชนประมงทะเลน้อยมีทั้งสิ้น 5,348 คน เป็นชาย 2,549 คน เป็นหญิง 2,799 คน จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 1,260 ครัวเรือน กระจายอยู่ตามหมู่บ้านต่างๆ (ตารางที่ 1) มีลักษณะภูมิอากาศแบบร้อนชื้นแถบมรสุมโดยมีทั้งลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือและลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดผ่าน จึงมีอิทธิพลต่อพื้นที่ชุมชนประมงทะเลน้อยในช่วงเวลาต่างๆ ดังแสดงในตารางที่ 2

การกระจายของปริมาณน้ำฝนบริเวณชุมชนประมงทะเลน้อยในช่วงระยะเวลา 6 ปี ตั้งแต่ พ.ศ.2535-2540 จากการตรวจวัดโดยสถานีตรวจอากาศบ้านพร้าว อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง พบว่ามีปริมาณน้ำฝน

ตารางที่ 1 จำนวนประชากรและขนาดของครัวเรือนชุมชนประมงทะเลน้อย

ตำบล	หมู่ที่	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม (คน)	ครัวเรือน	คน/ครัวเรือน
พนาสูง	1	339	413	752	219	3.4
พนาสูง	2	186	255	441	107	4.1
ทะเลน้อย	1	376	418	794	175	4.5
ทะเลน้อย	2	287	334	621	115	5.4
ทะเลน้อย	3	249	225	474	118	4.0
ทะเลน้อย	4	540	542	1,082	236	4.5
ทะเลน้อย	5	572	612	1,184	290	4.0
รวม	7	2,549	2,799	5,348	1,260	4.2

ที่มา: ดัดแปลงจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอควนขนุน, 2542

ตารางที่ 2 อิทธิพลของลมมรสุมในช่วงเวลาต่าง ๆ

ระยะเวลา	อิทธิพลของลมมรสุม
มกราคม-กุมภาพันธ์	ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ
มีนาคม-เมษายน	ปลายฤดูมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือและระยะการเปลี่ยนแปลง ทิศทางลม
พฤษภาคม-มิถุนายน	เริ่มต้นลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้
กรกฎาคม-สิงหาคม	ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้
กันยายน-ตุลาคม	ปลายฤดูมรสุมตะวันตกเฉียงใต้และระยะการเปลี่ยนแปลง ทิศทางลม
พฤศจิกายน-ธันวาคม	ระยะการเปลี่ยนแปลงทิศทางลมและเริ่มต้นลมมรสุม ตะวันออกเฉียงเหนือ

ที่มา: ฤทัยวรรณ ศุภเกษร, 2535

โดยเฉลี่ย 193.3 มิลลิเมตร เดือนพฤศจิกายนเป็นเดือนที่มีปริมาณน้ำฝนมากที่สุดเฉลี่ยปริมาณน้ำฝน 645.4 มิลลิเมตร เดือนที่มีปริมาณน้ำฝนน้อยที่สุด ได้แก่ เดือนมกราคม เฉลี่ยปริมาณน้ำฝน 54.3 มิลลิเมตร เมื่อนำข้อมูลสภาพภูมิอากาศมาคำนวณหาค่า PET สามารถแบ่งฤดูกาลของชุมชนประมงทะเลน้อยออกเป็น 3 ฤดูกาลใหญ่ๆ คือ (ศิริจิต ทุ่งหัว และคณะ, 2534)

- ฤดูขึ้นมาก (ปริมาณน้ำฝน > PET) อันเป็นช่วงเดียวกับที่ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดผ่าน มีปริมาณฝนตกประมาณร้อยละ 60 ของจำนวนฝนตลอด

ปี ในช่วงนี้มักจะมีน้ำท่วมเกิดขึ้นโดยเฉพาะบริเวณที่ลุ่มต่ำในระหว่างเดือนตุลาคมถึงธันวาคม

- ฤดูขึ้น (ปริมาณน้ำฝนอยู่ระหว่าง PET และ PET/2) ฤดูนี้เริ่มตั้งแต่ปลายเดือนเมษายนจนถึงเดือนสิงหาคม เป็นช่วงที่มีน้ำฝนพอที่จะใช้ทำนาได้แต่ต้องอาศัยน้ำชลประทานช่วย จึงจะมีปริมาณพอเพียงที่จะทำนาได้ดี

- ฤดูแล้ง (ปริมาณน้ำฝน < PET/2) เริ่มประมาณเดือนมกราคมจนถึงเดือนเมษายน เป็นช่วงที่มีอุณหภูมิสูง ฝนตกน้อยมาก

การวิเคราะห์สภาพพื้นที่ ลักษณะดิน อาชีพ และข้อจำกัดในการทำเกษตรของชาวชุมชนประมงทะเลน้อย ดังแสดงในตารางที่ 3 และภาพประกอบ 1 พบว่าสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่รอบบริเวณทะเลน้อยเป็นพื้นที่ลุ่มต่ำชื้นแฉะจนถึงพื้นที่ราบลุ่ม มีเพียงร้อยละ 0.6 ที่เป็นพื้นที่ราบเชิงเขา การใช้พื้นที่ส่วนใหญ่ในชุมชนประมงทะเลน้อยมีการทำนาเป็นหลัก นอกจากนี้ยังมีการเพาะปลูกพืชไร่ ทำนากระจูด และทำการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ อาชีพที่สำคัญของชาวชุมชนประมงทะเลน้อยคือ การทำประมง การสานเสื่อกระจูด การทำนา การทำนากระจูด การเลี้ยงสัตว์ การปลูกพืชไร่ ค้าขาย และรับจ้างทั่วไป จะเห็นได้ว่าอาชีพเหล่านี้เกือบทั้งหมดจะสัมพันธ์กับลักษณะพื้นที่และทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ภายในชุมชน ซึ่งมีข้อจำกัดคือ ดินมีสภาพเป็นกรด และขาดแคลนน้ำในฤดูแล้งแต่มีน้ำท่วมขังในฤดูฝน

2. วิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนชาวประมงทะเลน้อย

ผลการศึกษาวิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนชาวประมงทะเลน้อย จะนำเสนอในหัวข้อ สภาพนิเวศน์ การตั้งถิ่นฐาน การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ อาชีพ ความสัมพันธ์ระหว่างการผลิตกับการตลาด การแข่งขัน และความสัมพันธ์กับรัฐ อย่างไรก็ตามเพื่อให้เข้าใจวิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลง ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 4 ช่วง ตามระยะเวลาของก่อนการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และระยะเวลาการดำเนินงานตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดังแสดงวิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนชาวประมงทะเลน้อยในตารางที่ 4

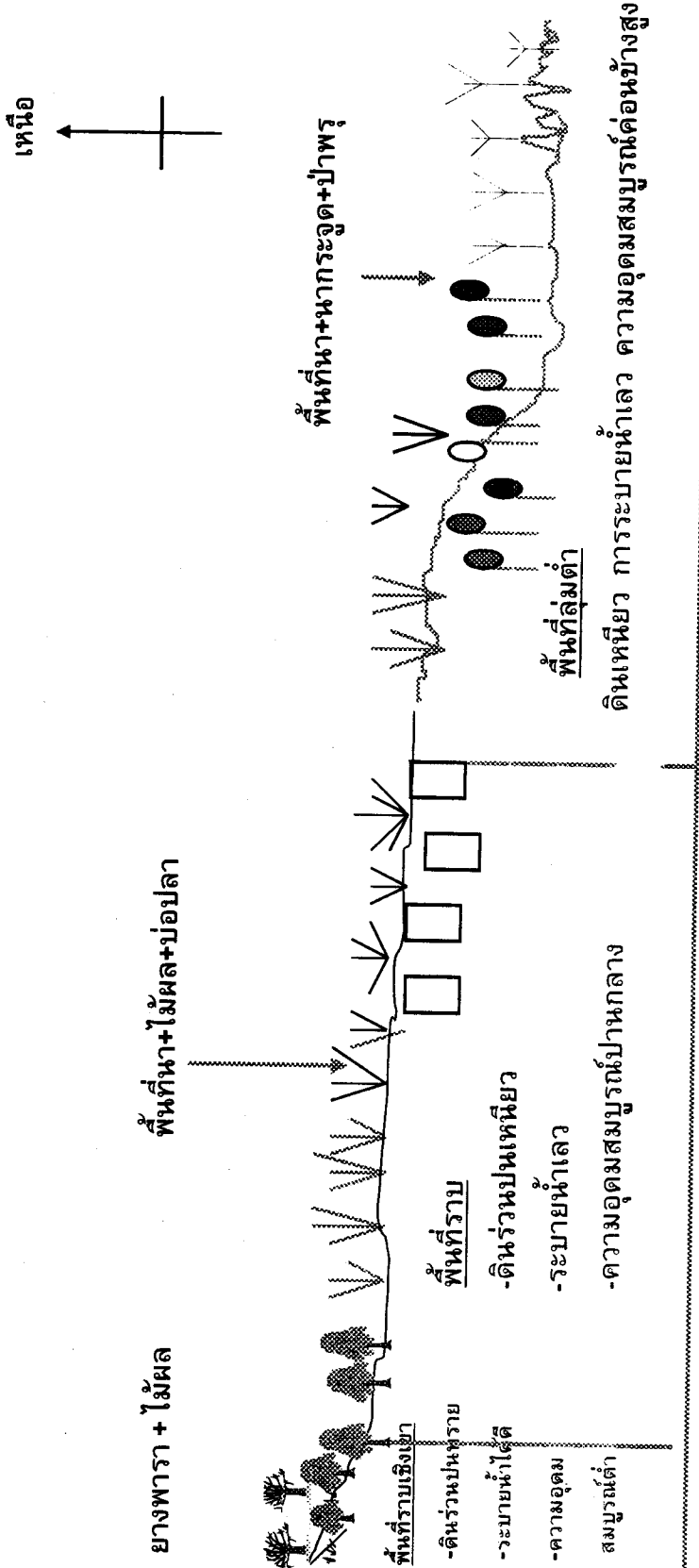
3. รูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมบริเวณทะเลน้อย

จากการศึกษาวิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนชาวประมงทะเลน้อย อาจกล่าวได้ว่ารูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนชาวประมงทะเลน้อยเป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อรูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอันส่ง

ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมบริเวณทะเลน้อย ขึ้นอยู่กับลักษณะการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ นโยบายของรัฐ การรุกรองระบบตลาดเสรี ลักษณะการเปลี่ยนแปลงของสังคมทั้งภายในและภายนอกของชุมชนชาวประมงทะเลน้อย การศึกษาจะแบ่งรูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติตามลักษณะการสงวน การอนุรักษ์ การพัฒนา และ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ออกเป็น 4 ช่วงเวลา โดยจะอธิบายถึงผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมพร้อมเงื่อนไข ตามรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 5

วิจารณ์

ชุมชนทะเลน้อยเป็นกลุ่มหมู่บ้านที่มีประชากรหนาแน่นขนาดใหญ่ซึ่งมีลักษณะวิวัฒนาการที่น่าสนใจ อาณาเขตชุมชนครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลทะเลน้อย และตำบลพนาสูง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง รวม 7 หมู่บ้าน โดยมีจำนวนประชากรในชุมชนทะเลน้อย รวมทั้งสิ้น 5,348 คน สมาชิกของชุมชนทะเลน้อยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพมากกว่าหนึ่งอย่าง อาชีพที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตคือ อาชีพการทำประมง จึงจัดเป็นชุมชนประมง การที่พื้นที่ท้องน้ำทะเลน้อยเป็นแหล่งพันธุ์ปลาหลากหลายชนิด จึงเป็นแหล่งรายได้ของชุมชนที่อาศัยอยู่รอบบริเวณทะเลน้อย เครื่องมือที่ใช้ในการจับสัตว์น้ำส่วนใหญ่ ได้แก่ ข่ายดักปลา ไซปลา ลอบ และเบ็ดราว ส่วนพื้นที่ดินบริเวณรอบทะเลน้อยเป็นแหล่งเลี้ยงชีพของเกษตรกร โดยพื้นที่การเกษตรส่วนใหญ่ใช้ทำนาข้าวและเลี้ยงสัตว์ รวมพื้นที่ประมาณ 20,000 ไร่ อีกทั้งมีอาชีพที่สำคัญที่เชื่อมโยงกับทรัพยากรธรรมชาติ เหล่านี้คืออาชีพคือ การทำเครื่องจักสานจากกระจูด ซึ่งได้ทำต่อเนื่องสืบทอดมาหลายชั่วอายุ โดยสมัยก่อนเป็นการเก็บกระจูดจากธรรมชาติในบริเวณพื้นที่ลุ่มรอบทะเลน้อยมาทำเป็นเสื่อและภาชนะเครื่องใช้ที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน แต่ปัจจุบันได้มีการทำนากระจูดในหลายพื้นที่รวมประมาณ 8,300 ไร่ และมีการผลิตผลิตภัณฑ์หลากหลายรูปแบบตามความต้องการของตลาด นอกจากนี้ชาวชุมชนบางส่วนได้รับรายได้จากการท่องเที่ยวในเขตอุทยานนกน้ำทะเลน้อย จากสถิตินักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวทะเลน้อยไม่ต่ำกว่า 200,000 คนต่อปี จาก

ภาพประกอบที่ 1 แสดงเส้นทางตัดผ่านภูมิประเทศ (transect line) ลักษณะพืชพรรณและลักษณะดินของตำบลทะเลน้อย และตำบลหนองตุง

ตารางที่ 3 สภาพพื้นที่ ลักษณะดิน อาริฟ และข้อจำกัดในการทำเกษตรของชาวชุมชนชนบทประมงทะเลน้อย

สภาพพื้นที่ ร้อยละ	พื้นที่ หมู่ที่	ตำบล	ลักษณะดิน	อาริฟ	ข้อจำกัดในการทำการเกษตร	แนวทางในการทำการเกษตรในปัจจุบัน
ราบเชิงเขา	0.6	5	- ดินร่วนปนทราย - การระบายน้ำดี - อุดมสมบูรณ์ต่ำ	- ปลูกไม้ผล ยางพารา ผักสวนครัว - เลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ หมู วัว เป็นต้น	- ดินมีสภาพเป็นกรด - ขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง (มค. - เมย.)	- พยายามทำการเกษตรหลายอย่างโดยขึ้นอยู่กับแหล่งน้ำและสภาพดินเป็นหลัก - ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในการเพาะปลูก
ราบลุ่ม	45.0	1, 2, 5	- ดินร่วนปนเหนียว - การระบายน้ำเลว - อุดมสมบูรณ์ปานกลาง	- ทำนาเป็นส่วนใหญ่ มีพืชไร่ และ ไม้ผล เช่น มะพร้าว มะม่วง - เลี้ยงสัตว์ เช่น วัว หมู เป็ด ไก่ - มีการขุดบ่อเลี้ยงปลา	- ดินมีสภาพเป็นกรดจัดต้องใส่ปุ๋ยช่วยในการเพาะปลูก - ขาดแคลนน้ำในฤดูแล้งและบางปีน้ำท่วมในฤดูฝน (คค.-ธค.)	- พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ทำนาเป็นหลัก แต่ผลผลิตจากการทำนาค่อนข้างต่ำ ทำให้ต้องหารายได้เสริมจากการประกอบอาชีพอื่น ได้แก่ การสานเสื่อ ค้าขาย รับจ้างทั่วไป พื้นที่บริเวณบ้านมีการปลูกผักสวนครัวเพื่อบริโภค - รายได้หลักมาจากการทำงานประมง การเกษตรทำเพื่อบริโภค และเป็นรายได้เสริม
พื้นที่ลุ่มต่ำ	54.4	1, 2, 5	- ดินเหนียว - การระบายน้ำเลว - อุดมสมบูรณ์สูง	- เป็นที่ตั้งบ้านเรือนหนาแน่น บริเวณริมทะเลและถนน - เลี้ยงสัตว์ ได้แก่ วัว หมู ไก่ - ปลูกข้าว - มีการทำนาปรังและปลูกผักสวนครัว	- ดินมีสภาพเป็นกรดจัด - มีปัญหาขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง แก้ไขโดยสูบน้ำจากทะเลน้อยมาช่วยทำนา และในฤดูฝนน้ำท่วมถึง 2-3 เดือน	- มีความพยายามที่จะทำการเกษตรหลายอย่าง เช่น ทำนา ปลูกผัก เป็นต้น เพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน - รายได้หลักมาจากการทำงานประมง มีการสานเสื่อ ค้าขาย รับจ้างทั่วไป เป็นรายได้เสริม

ที่มา: จากการเดินสำรวจและสอบถามในพื้นที่

ตารางที่ 4 วิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนชาวประมงทะเลน้อย

ช่วงเวลา/ลักษณะ	วิวัฒนาการ
ก่อนปี พ.ศ.2500	
- สภาพนิเวศน์และการตั้งถิ่นฐาน	- พื้นที่รอบบริเวณทะเลน้อยเป็นป่าดงดิบที่เรียกว่าป่าเขี้ยวมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้ สัตว์ป่า และสัตว์น้ำ ในอดีตกาลที่ยาวนานเป็นสถานที่ที่ใช้เป็นแหล่งหลบหนีของโจรผู้ร้าย ต่อมา มีการตั้งถิ่นฐานขยายมาบริเวณริมฝั่งทะเลน้อย กลายเป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน
- การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ	- ทรัพยากรธรรมชาติความอุดมสมบูรณ์มาก ชุมชนมีการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติสูงมาก ทั้งทรัพยากรสัตว์น้ำ ทรัพยากรสัตว์ป่า โดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้ เรือ อุปกรณ์ต่างๆ เครื่องมือประมง เครื่องใช้สอยในครัวเรือน ล้วนทำจากไม้ทั้งสิ้น การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรสัตว์ป่า และทรัพยากรสัตว์น้ำ เป็นไปเพื่อการยังชีพเป็นหลัก
- อาชีพ	- การทำประมงเป็นอาชีพหลักที่สำคัญที่สุด จะมีการหยุดทำการประมงในเดือนตุลาคมของทุกปี ในช่วงปลาน้ำจืดวางไข่ และในแต่ละเดือนจะมีการหยุดทำการประมงในช่วง 8 ค่ำ กับช่วง 15 ค่ำ อาชีพอีกประการหนึ่งคือการเก็บของป่าและล่าสัตว์เพื่อใช้เป็นอาหารและแลกเปลี่ยนกับสิ่งอื่น มีการทำนาในที่ลุ่มและบริเวณเชิงควนพนางดุง จึงมีการเลี้ยงกระบือเพื่อใช้ไถพรวนดินและเป็นพาหนะในการขนส่งผลผลิต พื้นที่บริเวณริมฝั่งทะเลน้อยที่มีน้ำท่วมถึงใช้ทำนากระจัด
- ความสัมพันธ์ระหว่างการผลิตกับการตลาด	- ครอบครัว คือ หน่วยของสังคมและหน่วยของการผลิต การดำรงชีวิตในชุมชนเป็นแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันไม่มีการแบ่งชนชั้น มีการแลกเปลี่ยนผลผลิตกับชุมชนในกลุ่มน้ำอื่นๆ คือ นำข้าวสารและเสื่อกระจูดแลกเปลี่ยนกับหัวมันและตาลโตนด นำกะปิแลกกับน้ำมัน มีการขายสินค้าที่เหลือจากการใช้ยังชีพ เช่น ปลายสด ปลาจุก ปลาแดดเดียว กระบือ เสื่อกระจูดและกระสอบกระจูด โดยมีพ่อค้าจากชุมชนอื่นมารับซื้อผลผลิต
- การแบ่งชนชั้นและความสัมพันธ์กับรัฐ	- ไม่มีการแบ่งชนชั้นผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตกับผู้ผลิตเพราะทรัพยากรธรรมชาติมีมาก ถือครองที่ดินโดยการจับจองที่ดินอย่างอิสระตามกำลังแรงงานในครอบครัว จำนวนที่ดินถือเป็นตัวหลักในการแบ่งชนชั้น มีการเสียภาษีแทนการเกณฑ์แรงงานหรือส่วย รัฐได้ประกาศเขตสงวนพันธุ์สัตว์น้ำในพื้นที่ 6,110 ไร่บริเวณทะเลน้อยเพื่อรักษาพืชพันธุ์สัตว์น้ำให้มีความหลากหลาย
ปี พ.ศ.2500-2515	
- สภาพนิเวศน์และการตั้งถิ่นฐาน	- ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าถูกทำลายมากขึ้น พื้นที่บางส่วนของป่าไม้กลายเป็นเส้นทางสัญจรของเรือ สัตว์ป่ามีการอพยพออกจากถิ่นเดิม ชุมชนมีการขยายจากคนในชุมชนใกล้เคียงเข้ามาแต่งงานและปักหลักในชุมชนเพิ่มขึ้น จำนวนครัวเรือนมีความหนาแน่นมากขึ้นตามบริเวณริมฝั่งทะเลน้อย มีการสร้างสะพานไม้เชื่อมต่อกันในชุมชนซึ่งเป็นที่ลุ่มสำหรับการเดินทางติดต่อระหว่างบ้าน

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ช่วงเวลา/ลักษณะ	วิวัฒนาการ
- การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ	- ชุมชนมีการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ทรัพยากรป่าไม้ถูกนำมาใช้ในการก่อสร้างและการต่อเติมบ้านเรือน มีการตัดไม้จากป่าเขียวจนเกิดเป็นเส้นทางเดินเรือในฤดูน้ำหลากใช้ในการเดินเรือจากทะเลน้อยไปสู่พุมเรียงในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีการสร้างศาลาที่พักเดินทางเรียกว่า “หลาด่าน” ใช้ในการเก็บค่าผ่านทาง มีการนำอุปกรณ์ที่ทันสมัยใช้ในการล่าสัตว์ป่า เช่น ปืน และสารเบื่อเมา การใช้ทรัพยากรจากป่าเป็นไปอย่างฟุ่มเฟือยทำให้ผลผลิตจากป่าทั้งไม้และสัตว์ป่าเริ่มลดลง การทำประมงมีความเข้มข้นขึ้นและมีการร้องเรียนให้ยกเลิกเขตสงวนรักษาพันธุ์สัตว์น้ำทำให้ชาวประมงสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่เขตสงวนเดิมในเนื้อที่ 6,110 ไร่ได้อย่างอิสระ อีกทั้งมีการนำเครื่องมือประมงที่ทันสมัยคือ อวนล้อม เข้ทำ การประมงทำให้จับปลาได้ปริมาณมากขึ้น มีพันธุ์ปลาขนาดเล็กติดอวนขึ้นมาจำนวนมาก ส่งผลให้ปริมาณและความหลากหลายของสัตว์น้ำเริ่มลดลงเช่นกัน
- อาชีพ	- การทำประมงยังคงเป็นอาชีพหลัก ผลผลิตสัตว์น้ำนำมาเพื่อใช้เป็นอาหารและการค้า มีการขยายพื้นที่ทำนาเพิ่มขึ้นตามจำนวนครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น เป็นการทำนาแบบหวานน้ำตมโดยอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก บริเวณแนวฝั่งริมทะเลน้อยมีการทำนากระจัด ผลิตภัณฑ์จากเสื่อกระจูดเริ่มเป็นที่ต้องการของตลาด มีการปลูกไม้ผลประปรายบริเวณบ้าน อีกทั้งกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางเข้ามาให้ความช่วยเหลือเกษตรกรที่ต้องการเปลี่ยนพันธุ์ยางในพื้นที่เชิงเขา เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่ในช่วงนี้เป็นผู้นำของชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในส่วนพื้นที่พรุใช้เลี้ยงกระบือเชิงการค้าเพื่อส่งไปขายยังจังหวัดสงขลาและยะลา
- ความสัมพันธ์ระหว่างการผลิตกับการตลาด	- มีการปรับปรุงเส้นทางหลักถนนสายควนขนุน-ทะเลน้อยเป็นถนนลูกรังมาตรฐาน เริ่มมีรถยนต์วิ่งเข้าสู่ชุมชนเพื่อซื้อผลผลิตต่างๆ เช่น ปลาสต ปลาแห้ง ปลาตุกรัว และผลิตภัณฑ์จากกระจูด เป็นผลให้ครอบครัวในชุมชนมีงานทำมากขึ้น การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในช่วงนี้จึงเป็นไปทั้งเพื่อการยังชีพและเพื่อการค้า
- การแข่งขันและความสัมพันธ์กับรัฐ	- การแข่งขันเกิดขึ้นเนื่องจากการสะสมทุน แรงงานในครัวเรือนและการถือครองที่ดินยังเป็นปัจจัยหลักในการแข่งขัน มีการอ้างสิทธิ์ถือครองที่ดินโดยมีหลักฐานเป็นใบสำคัญรับเงินการเสียภาษีจากรัฐ ยกเว้นพื้นที่ที่เป็นที่ราชพัสดุห้ามมิให้ผู้ใดครอบครองหรือถือสิทธิเข้าทำกิจกรรมใดๆ ความสัมพันธ์กับรัฐในช่วงนี้ที่สำคัญคือ ชาวประมงในชุมชนได้ร้องเรียนขอให้รัฐยกเลิกเขตพื้นที่รักษาพันธุ์สัตว์น้ำ โดยรัฐยอมผ่อนผันให้ชาวประมงสามารถทำการประมงในเขตที่รักษาพันธุ์สัตว์น้ำได้
ปี พ.ศ.2516-2530	
- สภาพนิเวศน์และการตั้งถิ่นฐาน	- ป่าไม้ถูกใช้และถูกทำลายมากที่สุด ทำให้ระบบนิเวศน์เสื่อมโทรมลงสภาพความสมดุลของธรรมชาติเริ่มเปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด ความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำในทะเลน้อยลดลงมาก อีกทั้งในปี พ.ศ.2517 เกิดน้ำท่วมครั้งใหญ่ในพื้นที่บริเวณทะเลน้อย ถนนสายควนขนุน-ทะเลน้อย รวมทั้งสะพานไม้ที่ใช้ใน

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ช่วงเวลา/ลักษณะ	วิวัฒนาการ
- การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ	<p>การสัญจรไปมาภายในชุมชนได้รับความเสียหายจนไม่สามารถใช้สัญจรได้ รัฐได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือซ่อมแซมถนนพร้อมดำเนินการก่อสร้างถนนคอนกรีตแทนสะพานไม้ ทำให้การเดินทางสัญจรภายในและภายนอกชุมชนมีความสะดวกมากขึ้น ชุมชนมีการขยายโดยมีการก่อสร้างบ้านเรือนบุกรุกออกไปยังพื้นที่ของทะเล และบริเวณถนนคอนกรีต-ทะเลน้อย เริ่มมีไฟฟ้าเข้ามาในชุมชน</p> <p>- เป็นช่วงที่มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสูงสุด มีวัตถุประสงค์เชิงพาณิชย์ในการขายเพื่อเพิ่มรายได้เป็นตัวเงิน ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว จนรัฐต้องเข้ามาฟื้นฟู โดยการประกาศพื้นที่บริเวณทะเลน้อยเป็นเขตพื้นที่ห้ามล่าสัตว์ป่าเพื่อสงวนรักษาป่าไม้และสัตว์ป่า โดยเฉพาะนกน้ำชนิดต่าง ๆ มีการกำหนดชนิดและประเภทของสัตว์ที่ห้ามล่าเพื่อการอนุรักษ์และคุ้มครองจำนวน 187 ชนิด แต่ก็ยังคงมีการลักลอบใช้ประโยชน์จากป่าไม้และสัตว์ป่าอย่างต่อเนื่อง โดยในฤดูกาลทำนามีการใช้สารเบื่อเมานกน้ำที่เข้าไปทำลายต้นข้าวในนาทำให้นกน้ำตายลงจำนวนมาก ส่วนทรัพยากรสัตว์น้ำถูกทำลายโดยมีการใช้เครื่องมือประมงที่ทันสมัย และมีการคิดค้นวิธีทำประมงที่ผิดกฎหมายมาใช้ในการจับสัตว์น้ำ ทำให้ปริมาณและความหลากหลายของสัตว์น้ำลดลงอย่างรวดเร็ว ในปี พ.ศ.2528 กรมประมงต้องเร่งรัดการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งบริเวณริมทะเลสาบสงขลา และส่งเสริมให้เกษตรกรเลี้ยงปลากินพืชในทะเล และเลี้ยงกุ้งก้ามกรามในคอก เพื่อเป็นทางเลือกในการประกอบอาชีพและเพื่อเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำให้เพียงพอกับความต้องการ</p>
- อาชีพ	<p>- ทำประมงเป็นอาชีพเพื่อการค้า มีการเปลี่ยนแปลงการใช้เรือและเครื่องมือในการจับสัตว์น้ำ โดยเปลี่ยนจากเรือแจวมาเป็นเรือประกอบเครื่องยนต์ที่เรียกว่า "เรือหางยาว" ทำให้จับสัตว์น้ำได้เพิ่มสูงขึ้นกว่าเดิมเป็นหลายเท่าตัว ปีพ.ศ. 2527 เข้าสู่เทคโนโลยีการปฏิวัติเขียว มีระบบน้ำชลประทานเข้ามาในพื้นที่ทำนาพื้นที่บางส่วนมีการทำนาปีสลับกับการทำนาปรัง มีการใช้พันธุ์ข้าวส่งเสริมปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดแมลงและศัตรูพืช รวมทั้งมีการนำรถไถเดินตามมาใช้แทนแรงงานโค ในส่วนของพื้นที่ทำนากระจัด เนื่องจากสภาพนิเวศน์ที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้พื้นที่ทำนากระจัดลดลง แต่ความต้องการผลิตภัณฑจากกระจัดยังคงสูงขึ้นเรื่อยๆ จึงได้มีการซื้อกระจัดจากพรควนเคร็งเข้ามาทดแทน ในช่วงนี้เริ่มมีการส่งเสริมการทำไร่นาสวนผสมในพื้นที่นาและพื้นที่ไม้ผลหลังบ้านเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด การทำสวนยางพาราในช่วงนี้ได้รับการส่งเสริมการปลูกทดแทนด้วยยางพันธุ์ดีเกือบ 100% ทำให้ได้ผลผลิตน้ำยางสูงและมีคุณภาพ</p>
- ความสัมพันธ์ระหว่างการผลิตกับการตลาด	<p>- ปี พ.ศ.2517 ทางหลวงจังหวัดได้ปรับปรุงลาดยางถนนสาย 4048 คอนกรีต-ทะเลน้อย ทำให้การสัญจรมีความสะดวกรวดเร็ว เริ่มมีผู้คนต่างถิ่นเข้ามาท่องเที่ยวในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย สินค้าที่เป็นจุดเด่นของทะเลน้อยคือผลิตภัณฑ์จากกระจัดและปลาตุ๊กตา เป็นสินค้าที่มีความต้องการสูงมาก ส่งผล</p>

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ช่วงเวลา/ลักษณะ	วิวัฒนาการ
- การแบ่งชนชั้นและความสัมพันธ์กับรัฐ	<p>ให้เกิดอาชีพใหม่ ได้แก่ อาชีพค้าขาย และอาชีพรับจ้างนำนักท่องเที่ยวล่องเรือทางยาวขมนกน้ำและสภาพธรรมชาติรอบทะเลน้อย</p> <p>- อาชีพที่มีความแตกต่างในแง่รายได้เป็นปัจจัยหลักในการสะสมทุนและการแบ่งชนชั้น โดยดูได้จากสภาพของบ้านเรือนซึ่งจะแตกต่างกันอย่างชัดเจนในระหว่างกลุ่มอาชีพ ความสัมพันธ์กับรัฐเนื่องจากการขยายจำนวนครัวเรือนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในชุมชนชาวประมงทะเลน้อย จึงมีการแบ่งการปกครองตำบลทะเลน้อยใหม่ออกเป็น 2 ตำบล คือ ตำบลทะเลน้อยและตำบลพนางตุง โดยใช้แนวถนนบ้านกลางตัดผ่านจากหน้าวัดทะเลน้อยทะเลออกสู่ริมทะเลน้อยเป็นแนวแบ่งเขต สมาชิกชุมชนชาวประมงทะเลน้อยเริ่มได้สิทธิถือครองที่ดินเป็นหนังสือสำคัญ นส.3ก ปี พ.ศ.2518 กรมป่าไม้ได้ประกาศพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย รวมพื้นที่ประมาณ 285,625 ไร่ แบ่งเขตการควบคุมออกเป็น 2 เขต คือ เขต A เป็นเขตรักษาเพื่อเป็นแหล่งทำรังวางไข่ของสัตว์ป่าและนกนานาชนิด ไม่อนุญาตให้บุคคลภายนอกเข้าไปเด็ดขาด ยกเว้นในช่วงเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม จะเปิดให้เข้าไปศึกษาเที่ยวชมได้โดยมีเจ้าหน้าที่ป่าไม้ควบคุมอย่างใกล้ชิด เขต B เป็นเขตทั่วไปที่บุคคลภายนอกเข้าไปท่องเที่ยวได้โดยไม่ต้องขออนุญาต</p>
ปี พ.ศ.2531-ปัจจุบัน	
- สภาพนิเวศน์และการตั้งถิ่นฐาน	<p>- สภาพนิเวศน์บริเวณทะเลน้อยเสื่อมโทรมลงอย่างเห็นได้ชัด แต่ในพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยยังคงสภาพความอุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะนกน้ำมีจำนวนเพิ่มขึ้น ชุมชนมีการขยายตัวโดยปลูกสร้างบ้านเรือนรुकล้าลงสู่ทะเลน้อยมากยิ่งขึ้น การตั้งบ้านเรือนมีความหนาแน่นมากขึ้น มีการถมที่ดินบริเวณที่ต่ำให้สูงขึ้นเพื่อสร้างบ้านเรือนในลักษณะถาวร บางครัวเรือนได้เข้าพื้นที่ราชพัสดุส่วนที่เรียกว่า “หัวลาน” ก่อสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัยท่ามาหากิน โดยเสียค่าเช่าเป็นรายปี</p>
- การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ	<p>- ยังคงมีการลักลอบใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า รัฐจึงได้ตั้งหน่วยย่อยรักษาป่าควนซี้เสียน โดยให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังตรวจตราการลักลอบตัดไม้ เพื่อสมาชิกได้ร่วมมือพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่ของตนเอง ส่วนทรัพยากรสัตว์น้ำยังคงถูกนำมาใช้ประโยชน์อย่างมาก อีกทั้งมีการทำการประมงที่ผิดกฎหมาย ทำให้มีการทำประมงเกินกว่าจุดศักยภาพการผลิตสูงสุดของแหล่งน้ำ ในปี พ.ศ.2540 คณะอนุกรรมการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำมีมติเห็นชอบเสนอเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยเข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำที่เรียกสั้น ๆ ว่า “Ramsar Convention” มีวัตถุประสงค์เพื่อการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาดบริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย</p>

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ช่วงเวลา/ลักษณะ	วิวัฒนาการ
- อาชีพ	<p>- อาชีพการประมงมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก เนื่องจากปริมาณและความหลากหลายของสัตว์น้ำในทะเลน้อยมีจำนวนลดลง ทำให้ผลผลิตการจับสัตว์น้ำลดลงตามอย่างเห็นได้ชัด จึงมีการใช้อวนสำเร็จรูปให้มีตาถี่ขึ้นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจับสัตว์น้ำ รวมทั้งไม่มีการหยุดทำการประมงในช่วง 8 ค่ำ และ 15 ค่ำ และในช่วงเดือนตุลาคมซึ่งเป็นช่วงปลาน้ำจืดวางไข่ เนื่องจากค่านิยมในการบริโภคไข่ปลาทำให้ปลาที่มีไข่ขายได้ในราคาสูงกว่าปกติ การทำประมงในช่วงนี้เป็นไปในลักษณะทำลายและกระหายต่อการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรสัตว์น้ำมากที่สุด โดยมีได้คำนึงถึงความยั่งยืนในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อรักษาลิงแวดล้อมให้สมดุล ด้านการทำนามีการปรับเปลี่ยนพื้นที่นามาเป็นพื้นที่ไร่นาสวนผสมเพิ่มขึ้น รวมทั้งมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่การทำสวนยางพารามาเป็นสวนผลไม้ แต่คงยังมีการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีกำจัดศัตรูพืชอย่างเข้มข้นและต่อเนื่อง มีการเลี้ยงไก่ สุกร และเปิดเทศ เพื่อใช้บริโภคและขายแทนเนื้อโคที่มี การเลี้ยงลดลง</p>
- ความสัมพันธ์ระหว่างการผลิตกับการตลาด	<p>- การขยายตัวของตลาดทั้งภายในและภายนอกชุมชน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการผลิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลิตภัณฑ์จากกระจูดมีการปรับเปลี่ยนและเพิ่มจำนวนรูปแบบผลิตภัณฑ์ โดยมีการนำเครื่องจักรมาใช้ในเกือบทุกขั้นตอนการผลิต การผลิตผลิตภัณฑ์จากกระจูดมีการขยายตัวสูงมาก การขายมุ่งเน้นเพื่อการขายส่งไปยังจังหวัดใกล้เคียง ได้แก่ จังหวัดสงขลา ตรัง นครศรีธรรมราช และส่งไปขายยังประเทศมาเลเซีย อาชีพที่ทำรายได้ในช่วงนี้จึงเป็นอาชีพทำผลิตภัณฑ์กระจูดขาย และอาชีพรับจ้างนำนักท่องเที่ยวล่องเรือชมธรรมชาติ</p>
- การแข่งขันและความสัมพันธ์กับรัฐ	<p>- ความเหลื่อมล้ำของอาชีพและรายได้เป็นผลก่อให้เกิดการแข่งขันอย่างชัดเจน ซึ่งแสดงได้จากสภาพบ้านเรือนและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในครัวเรือน ความสัมพันธ์กับรัฐ รัฐได้สนับสนุนงบประมาณตามโครงการต่างๆ มากมาย เข้ามาพัฒนาในพื้นที่ ทั้งการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ถนน ไฟฟ้าและน้ำประปา ในปี พ.ศ.2534 กรมประมงได้ดำเนินการกำหนดเขตของทะเลน้อยให้ชัดเจนขึ้น โดยมีโครงการปักหลักเขตพื้นที่ทะเลน้อยประมาณ 18,750 ไร่ ห้ามมิให้บุคคลรุกล้ำเข้าครอบครองพื้นที่ แต่ก็ยังคงมีปัญหาการรุกล้ำที่ดินโดยราษฎรพยายามปลูกสร้างสิ่งก่อสร้างถาวรเพื่ออ้างสิทธิในที่ดินบริเวณนั้น ในขณะเดียวกันจังหวัดพัทลุงโดยสำนักงานประมงจังหวัดพัทลุงได้ประกาศกำหนดเขตสงวนที่รักษาพืชพันธุ์สัตว์น้ำใหม่ในพื้นที่ 605 ไร่ เพื่อเป็นแหล่งเพาะและอนุบาลลูกปลาวัยอ่อน ปี พ.ศ.2541 คณะอนุกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเห็นชอบให้พื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยเข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ เพื่อการอนุรักษ์มิให้สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมไปกว่านี้ และได้กำหนดให้ปี พ.ศ.2543 เป็นปีแรกของการดำเนินโครงการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย</p>

ตารางที่ 5 รูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมบริเวณทะเลน้อยของชุมชนชาวประมงทะเลน้อยในแต่ละช่วงเวลา

ช่วงเวลา	รูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ	ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม	เงื่อนไข
ก่อนปี พ.ศ.2500	<ul style="list-style-type: none"> - รัฐมีมาตรการสงวนพื้นที่บริเวณทะเลน้อย 6,110 ไร่ เพื่อรักษาพันธุ์สัตว์น้ำให้มีความหลากหลาย - ชุมชนมีการหยุดทำการประมงในช่วง 8 และ 15 ค่ำ ของทุกเดือน และไม่จับปลาในเดือนตุลาคม ช่วงปลาน้ำจืดวางไข่ของทุกปี - วัตถุประสงค์การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อการยังชีพเพียงอย่างเดียว 	<ul style="list-style-type: none"> - รูปแบบการสงวนพื้นที่ก่อให้เกิดผลด้านบวกต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในแง่ความสมดุลของระบบนิเวศน์ทะเลน้อย ส่งผลต่อความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศน์ทะเลน้อย - ทำให้เกิดการอยู่รอดทั้งทรัพยากรธรรมชาติ และสมาชิกชุมชนในการดำรงชีวิต 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่มีแรงกดดันจากการเพิ่มขึ้นของประชาชน - เป็นการเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกันระหว่างมนุษย์และธรรมชาติและระหว่างสมาชิกในชุมชนเดียวกัน รวมทั้งสมาชิกในชุมชนกับรัฐ
ปี พ.ศ. 2500-2515	<ul style="list-style-type: none"> - ยกเลิกมาตรการ การสงวนพื้นที่ - ชุมชนมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรได้อย่างอิสระ ไม่มีการอนุรักษ์ - วัตถุประสงค์การใช้ประโยชน์เพื่อทั้งการยังชีพและการค้า 	<ul style="list-style-type: none"> - รูปแบบการใช้ทรัพยากรอย่างอิสระมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่ยังไม่ส่งผลกระทบต่อความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตในทะเลน้อยมากนัก อีกทั้งยังไม่ส่งผลกระทบต่อสมาชิกชุมชนชาวประมงทะเลน้อยอย่างชัดเจน 	<ul style="list-style-type: none"> - จำนวนประชากรในชุมชนเพิ่มขึ้น - มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างเต็มที่ และไม่มีแบบแผน โดยมุ่งหวังประโยชน์จากทรัพยากรเพียงฝ่ายเดียว ไม่ได้คำนึงถึงความเสื่อมโทรมของทรัพยากรที่จะเกิดตามมา
ปี พ.ศ. 2516-2530	<ul style="list-style-type: none"> - มีการพัฒนาจากรัฐในด้านสาธารณูปโภคต่างๆ อย่างมาก ทำให้ความเจริญเข้าสู่ชุมชนอย่างรวดเร็ว - ชุมชนแย่งชิงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างเต็มที่ และฟุ่มเฟือย ขาดการสงวนและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ 	<ul style="list-style-type: none"> - การแย่งชิงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ส่งผลกระทบในด้านลบต่อสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมอย่างมาก อันส่งผลกระทบต่อความสมดุลของระบบนิเวศน์ของทะเลน้อย ทำให้ความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลาย 	<ul style="list-style-type: none"> - จำนวนประชากรในชุมชนขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว - ชุมชนมีสำนึกต่อการดูแลและเอื้ออาทรทรัพยากรธรรมชาติน้อย - มีการแย่งชิงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างเต็มที่จนเกินความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity)

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ช่วงเวลา	รูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ	ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม	เงื่อนไข
	<ul style="list-style-type: none"> - วัตถุประสงค์การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในเชิงพาณิชย์เพื่อการขายให้มีรายได้เป็นเงินตราให้มากที่สุด - รัฐจำเป็นต้องเข้ามาจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อรักษาความสมดุลของสิ่งแวดล้อม โดยเพิ่มมาตรการการอนุรักษ์เพื่อฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ 	<ul style="list-style-type: none"> - ของสิ่งมีชีวิตลดลงอย่างรวดเร็ว - ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชนอย่างชัดเจน ทั้งในแง่การดำเนินชีวิต อาชีพ เศรษฐกิจ และสังคม - มีการประกาศเขตห้ามล่าสัตว์ป่า ทะเลน้อยในพื้นที่ประมาณ 285,625 ไร่ 	<ul style="list-style-type: none"> - เริ่มตระหนักต่อผลกระทบที่เกิดขึ้น และเห็นถึงความสำคัญของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติแบบอนุรักษ์ เกื้อกูล
ปี พ.ศ. 2531-ปัจจุบัน	<ul style="list-style-type: none"> - มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในการดำรงชีวิต โดยเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติพร้อม ๆ กับการใช้ประโยชน์ - เป็นมิติใหม่ของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อดำรงไว้ซึ่งความยั่งยืนและการพัฒนาแบบยั่งยืน - รัฐได้ประกาศเขตสงวนเพื่อรักษาพืชพันธุ์สัตว์น้ำในพื้นที่ 605 ไร่ เพื่อรักษาความหลากหลายของพืชพันธุ์สัตว์น้ำ - รัฐเห็นชอบให้เสนอพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยเข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำระดับนานาชาติที่เรียกสั้น ๆ ว่า "Ramsar Convention" 	<ul style="list-style-type: none"> - การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีระบบแบบแผนมากขึ้น ส่งผลให้ทรัพยากรในป่าเขียวและป่าคลองยวน ทั้งในแง่ของป่าไม้ สัตว์ป่า รวมทั้งนกน้ำมีจำนวนและความหลากหลายเพิ่มขึ้น แต่ในส่วนของทรัพยากรสัตว์น้ำ ปริมาณและความหลากหลายของสัตว์น้ำยังคงลดลงอย่างต่อเนื่อง เพราะมีการใช้ประโยชน์อย่างมากเกินไปในช่วงที่ผ่านมา แม้จะมีการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำทดแทนแต่ก็ยังไม่สามารถเพิ่มจำนวนสัตว์น้ำให้เพียงพอต่อความต้องการของชุมชน อย่างไรก็ตามในอนาคต รัฐอาจมีความจำเป็นที่ต้องออกมาตรการในการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำที่สำคัญคือ การห้ามจับปลาในฤดูวางไข่และเลี้ยงดูตัวอ่อน ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิต อาชีพการประมง รวมทั้งรายได้ของชาวประมงในชุมชนเป็นอย่างมาก 	<ul style="list-style-type: none"> - เน้นการรวมกลุ่ม และการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมในแนวทางที่เหมาะสม - มีความพยายามในการจัดระบบวิถีการดำเนินชีวิต อาชีพ และระเบียบปฏิบัติต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในทะเลน้อยใหม่ ให้มีจิตสำนึกในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเห็นคุณค่าให้เกิดประโยชน์สูงสุดและคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม - ชุมชนมีการเรียนรู้ที่จะมีทัศนคติที่ดีต่อการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ มีจริยธรรมในการดำรงอยู่ร่วมกับธรรมชาติ เพื่อให้ธรรมชาติได้กลับคืนมาเอื้อประโยชน์ต่อมนุษย์ อันจะส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อชาวชุมชน รวมทั้งต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์อื่น ๆ ในโลกนี้ด้วย - ยึดแนวในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืน แต่ยังคงขาดการวางแผนและการดำเนินการที่เป็นระบบและครอบคลุม

สภาพดังกล่าวชุมชนประมงทะเลน้อยจึงเป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับทรัพยากรธรรมชาติบริเวณทะเลน้อยและพื้นที่โดยรอบ การเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมของคนในชุมชนจึงส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบริเวณทะเลน้อย เพราะฉะนั้นการจะคงไว้ซึ่งความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติบริเวณทะเลน้อย จึงขึ้นอยู่กับ การดำเนินการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของชุมชนประมงทะเลน้อยเป็นสำคัญ อีกทั้งเนื่องจากพื้นที่บริเวณรอบทะเลน้อยเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายของถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์และพืชนานาชนิดและเป็นระบบนิเวศที่มีความอุดมสมบูรณ์ และมีความสำคัญต่อสภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ที่อาศัยในบริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำหรือบริเวณใกล้เคียง ดังนั้นคณะอนุกรรมการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำซึ่งประกอบด้วยสำนักงานแผนและนโยบายสิ่งแวดล้อมและกรมป่าไม้ จึงได้มีมติเห็นชอบให้เสนอพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย เข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติที่เรียกสั้น ๆ ว่า “Ramsar Convention” โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ ให้มีการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาดต่อพื้นที่ชุ่มน้ำ ขอบเขตการกำหนดลักษณะของพื้นที่ชุ่มน้ำ คือเป็นพื้นที่ลุ่ม พื้นที่ราบลุ่ม พื้นที่ลุ่มชื้นแฉะ พื้นที่มีน้ำท่วมขัง พื้นที่พรุ พื้นที่แหล่งน้ำที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น มีน้ำท่วมขังถาวรหรือชั่วคราว เป็นแหล่งน้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม รวมไปถึงพื้นที่ชายฝั่งทะเล และพื้นที่ของทะเลในบริเวณที่เมื่อน้ำลดลงต่ำสุดมีความลึกของระดับน้ำไม่เกิน 6 เมตร

ผลการศึกษาจากกล่าวได้ว่า รูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนชาวประมงทะเลน้อยเป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อรูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอันส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมบริเวณทะเลน้อย ขึ้นอยู่กับลักษณะการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ นโยบายของรัฐ การรุกของตลาด ลักษณะการเปลี่ยนแปลงของสังคมทั้งภายในและภายนอกของชุมชนชาวประมงทะเลน้อย สรุปผลการศึกษาตามแต่ละช่วงเวลาได้ดังนี้ ช่วงก่อนพ.ศ. 2500 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนเป็น

รูปแบบการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการยังชีพเป็นหลัก รัฐมีมาตรการสงวนพื้นที่จำนวน 6,110 ไร่ เพื่อรักษาพันธุ์สัตว์น้ำให้มีความหลากหลาย ก่อให้เกิดผลด้านบวกต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแง่ความสมดุลของระบบนิเวศน์ เป็นการเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกันระหว่างมนุษย์และธรรมชาติและระหว่างสมาชิกในชุมชนเดียวกันรวมทั้งสมาชิกในชุมชนกับรัฐ (2) ช่วง พ.ศ.2500-2515 ยกเลิกมาตรการสงวนพื้นที่ประมงปล่อยให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรได้อย่างอิสระ มุ่งหวังการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพียงฝ่ายเดียว โดยมีวัตถุประสงค์ทั้งเพื่อการยังชีพและการค้าควบคู่กัน อันส่งผลด้านลบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ในแง่ความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศน์ทำให้สภาพสิ่งแวดล้อมบริเวณทะเลน้อยเริ่มเปลี่ยนแปลงไป (3) ช่วง พ.ศ.2516-2530 มีการแย่งชิงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างเต็มที่และฟุ่มเฟือย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการค้าเป็นหลัก อีกทั้งมีโครงการการพัฒนาจากรัฐในด้านต่างๆ เข้าสู่ชุมชนอย่างมาก ทำให้ความเจริญเข้าสู่ชุมชนอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้สภาพแวดล้อมรอบบริเวณทะเลน้อยเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว ความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตในทะเลน้อยจึงลดลงอย่างรวดเร็วตามไปด้วย จนส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของสมาชิกชุมชนชาวประมงทะเลน้อยอย่างชัดเจนทั้งในแง่การดำเนินชีวิต อาชีพ และสังคม รัฐจำเป็นต้องใช้มาตรการอนุรักษ์เพื่อฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ โดยมีการประกาศเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยในพื้นที่ประมาณ 285,625 ไร่ (4) ช่วง พ.ศ.2531-ปัจจุบัน ชุมชนได้รับผลกระทบจากการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมากในช่วงที่ผ่านมา จึงมีการจัดระเบียบวิถีการดำเนินชีวิต อาชีพ และระเบียบปฏิบัติต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในทะเลน้อยใหม่ให้มีจิตสำนึกในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเห็นคุณค่า โดยมีการใช้รูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติพร้อมๆ กันไปหลายด้านทั้ง การสงวน มีการประกาศเขตสงวนในพื้นที่ 605 ไร่ใหม่เพื่อรักษาพืชพันธุ์สัตว์น้ำ การอนุรักษ์ โดยรัฐเห็นชอบให้เสนอพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยเข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญาว่า

ด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำระดับนานาชาติที่เรียกสั้น ๆ ว่า “Ramsar Convention” การพัฒนา เน้นการรวมกลุ่มและการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการดำเนินกิจกรรมในแนวทางการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีแบบแผน และการใช้ประโยชน์ มีการดูแลปรับปรุงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุดและคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นอันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในระยะยาว อันเป็นแนวทางไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนยาวนาน

อย่างไรก็ตามความพยายามในการจัดระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มุ่งให้เกิดความยั่งยืนในพื้นที่ที่ทะเลน้อยยังอยู่ในระยะเริ่มต้น แม้จะมีแนวคิดและทิศทางที่ชัดเจน แต่รูปแบบและกระบวนการจัดการซึ่งมีความซับซ้อนทั้งในด้านการวางแผน การประสานงานระหว่างส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และวิธีการดำเนินงาน จึงยังต้องอาศัยความพยายามในการนำแนวคิดไปสู่การปฏิบัติแบบบูรณาการมากยิ่งขึ้น ซึ่งรัฐโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องประสานแนวคิดและสร้างความเข้าใจในระบบการทำงานแนวใหม่แก่ผู้ปฏิบัติ รวมทั้งประชาชนในพื้นที่ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่สุดด้วย จึงยังต้องอาศัยระยะเวลาอีกยาวนานพอสมควรในการที่จะให้บรรลุเป้าหมาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความร่วมมือร่วมใจกันของทุกฝ่าย

เอกสารอ้างอิง

เกษม จันทร์แก้ว. (2527). การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

บริษัทซีเอ็มเอส เอ็นจิเนียริง แอนด์ แมเนจเม้นท์ จำกัด. (2540). โครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการและจัดลำดับความสำคัญของการลงทุนเพื่อการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมจังหวัดพัทลุง. พัทลุง: สำนักงานจังหวัดพัทลุง.

ฤทัยวรรณ ศุภเกษร. (2535). การศึกษาภาวะความยากจนของชุมชนทะเลน้อย (A Study of Poverty in Thale Noi Community). วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (สำเนา)

วิทย์ ธารชลาณุกิจ. (2527). การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ศิริจิต พุ่งหว่า, สมยศ พุ่งหว่า และชัยวัฒน์ โพธิพงษ์ศา. (2534). รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยทางด้านชีวภาพ ด้านเศรษฐกิจ สังคมต่อระบบการทำการเกษตร และการยอมรับนวัตกรรมการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกรในและนอกเขตชลประทาน อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง. สงขลา: ภาควิชาพัฒนาการเกษตร คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอควนขนุน. (2542). รายงานประจำปี 2542. พัทลุง: สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอควนขนุน.

สำนักงานนโยบายและแผนมหาดไทย. (2536). คู่มือการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระดับตำบลและหมู่บ้าน. กรุงเทพฯ. (สำเนา)

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2536). สังคมวิทยาชุมชน: หลักการศึกษาระยะที่และปฏิบัติงานชุมชน (พิมพ์ครั้งที่ 2). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.